

# SADRŽAJ

|   |   |
|---|---|
| <i>Predgovor</i> (Žaneta Đukić Perišić) |   |
| Petrograd u romanu Andreja Belog. ....  | 5 |

## PETROGRAD

|              |    |
|--------------|----|
| Prolog ..... | 13 |
|--------------|----|

### I

|   |    |
|---|----|
| GLAVA PRVA,<br>u kojoj se o jednoj uvaženoj osobi, o igrama uma<br>njenog i efemernosti življenja pripoveda ..... | 17 |
|---|----|

|   |    |
|---|----|
| GLAVA DRUGA,<br>u kojoj se pripoveda o izvesnom susretu<br>bremenitom posledicama ..... | 56 |
|---|----|

|  |    |
|--|----|
| GLAVA TREĆA,<br>u kojoj je opisano kako Nikolaj Apolonovič<br>Ableuhov dospeva u škripac sa svojim namerom ..... | 93 |
|--|----|

|   |     |
|---|-----|
| GLAVA ČETVRTA,<br>u kojoj se linija pripovedanja lomi ..... | 123 |
|---|-----|

### II

|  |     |
|--|-----|
| GLAVA PETA,<br>u kojoj se pripoveda o gospodinčiču s bradavicom<br>kraj nosa i o kutiji užasnog sadržaja ..... | 175 |
|--|-----|

|   |     |
|---|-----|
| GLAVA ŠESTA,<br>u kojoj su ispričani događaji sivkastoga dana ..... | 207 |
| GLAVA SEDMA,<br>ili događaji sivkastoga dana još uvek traju .....   | 263 |
| GLAVA OSMA,<br>i poslednja .....                                    | 317 |
| Epilog .....  | 347 |
| Andrej Beli – Hronologija .....                                     | 351 |

## *Predgovor*

### PETROGRAD U ROMANU

### ANDREJA BELOG

Otkako je na samom početku 18. veka ruski car Petar Prvi zamislio i sagradio grad na ušću reke Neve u Finski zaliv, na najzapadnijoj granici Rusije, s namerom da joj otvori „prozor u Evropu”, ta naseobina, organizovana prema precizno zamišljenim i realizovanim planovima i urbanističkim rešenjima, dobila je u ruskoj kulturi mitološki i kulturni karakter. U ruskoj književnosti u prošlosti Peterburg je pak poprimio osobine metafizičkog prostora, neke vrste simbioze imaginacije i ostvarene zamisli. Taj grad nastao je na jedinstvu sna i jave, na maštanjima o procvatu urbanosti na granici svetova. Za razliku od gradova koji nastaju „koncentrično”, kako kaže Jurij Lotman,<sup>1</sup> i razvijajući se tokom vremena, upisujući u svoje biće dostignuća različitih epoha, kao što su to, na primer, Rim kao Večni grad, Jerusalem kao „centar hrišćanstva”, Moskva kao „prvoprestoni grad” i središte pravoslavnog sveta ili pak Kijev kao „majka ruskih gradova”, Petrograd se usidrio na tački prelamanja sopstvenog i tuđeg.

Izostanak postupnosti i evolucije na čijim krilima uobičajeno nastaju gradske naseobine tokom istorije čine Petrograd mestom koje ne baštini povest i nastaje uprkos prirodi i narodnoj volji. U

---

<sup>1</sup> Лотман, Ю, *Simvolika Peterburga*, SPb, Isskustvo-SPb, 2010, str. 321.

tome se, zapravo, sastoji osnovna tačka konflikta koji često razdešava biće grada.

Taj grad na granici svetova razvio je svoj specifičan jezik i čitav spektar smisla koji se preliva čudesnim petrogradskim prostorom. Precizan plan po kojem je grad izranjao na svetlost dana, ne naslanjajući se na istorijske korene već nastajući *ex nihilo*, u blatu finske močvare, doneo mu je simbolički karakter „idealnog grada budućnosti” koji je za jedne prokletstvo, a za druge obećanje.

U ruskoj, sovjetskoj teoriji književnosti prošlog veka postoji jedna vrsta arhetipa u okviru kojeg se Petrograd posmatra kao poseban, na unutrašnjem planu vezan tekst: on je ispunjen karakterima, motivima, slikama, sižeima koji grade specifičnu fresku takozvanog petrogradskog mita.

Slikanje te velike petrogradske panorame započinje još Puškinovim delima, pre svih *Bronzanim konjanikom*, nastavlja se Gogoljevim *Petrogradskim pričama*, a potom i prozom Dostojevskog, najpre romanom *Zločin i kazna*, zatim i delima Njekrasova, Gončarova, Odojevskog i drugih.

Andrej Beli (pravo ime Boris Nikolajevič Bugajev) počeo je da piše roman *Petrograd* 1911. godine, a objavio ga je u nastavcima tokom 1913. i 1914. u časopisu *Sirin*, da bi ta verzija, bez izmena, bila objavljena 1916. godine. Pisac je docnije roman skratio i izmenio, objavivši ga u Berlinu 1922. godine.

*Petrograd* Belog kao da je razgovor svoje vrste s Puškinovim *Bronzanim konjanikom*. Ta severna prestonica predstavlja tragičnu sliku neograničene moći njenog utemeljivača-demijurga Petra Prvog. U Puškinovom delu, Bronzani konjanik je simbol neupitne carske samodržačke, despotske vlasti otuđene od čoveka. Motiv statue koja oživljava, tema malog čoveka, vodene stihije, ludila, društvena društvenih previranja oličenih u mnogolikoj gomili, kao i višeslojan lik ruskog imperatora – sve su to uporišne tačke petrogradskog teksta koji počiva na temeljima zakonitosti unutrašnje organizacije.

Kod Belog, Petar Prvi nije samo imperator već i magijska figura, ličnost koja ne samo što je na krvi i znoju prostoga naroda osnovala grad već je stvorila simbol svoje vrste, prepoznatljiv znak. Prilikom prenošenja ruske prestonice na sever, Rusija je u izvesnom smislu načinila iskorak iz nacionalnog i tradicionalnog modela ka zapadnom shvatanju sveta. Beli piše: „Od onog bremenitog vremena kada je dojurio ovamo onaj metalni konjanik, kada je bacio konja na finski granit – nadvoje se podelila Rusija; nadvoje se podelila i sudbina otadžbine; nadvoje se podelila – trpeći i plaćući, do poslednjeg časa – Rusija.” (str. 80)

Bronzanim konjanikom zapravo i počinje roman *Petrograd*, koji kao da predstavlja umetničku interpretaciju predstave o nerealnosti realnog sveta. Roman Belog nije omaž severnoj prestonici, već više neka vrsta ucrtavanja osnovnih tačaka iz njegove dvestogodišnje povesti u simboličku matricu i u prostor jezika. Kod Belog, s pojavom figure bronzanog konjanika počinje da se razvija slika grada na čijem se fonu otkrivaju važni revolucionarni događaji i s tim u vezi složen odnos između ličnosti suverena i države.

Glavni junak romana jeste sâm grad – Petrograd, ruskome duhu strano mesto, veštački, „neruski” grad neukorenjen u tradiciji, fantazmagorična naseobina kojom, kroz maglu i sivilo, prohode ljudske senke, čudesno preplićući realnost i maštu.

Petrograd Andreja Belog čista je geometrija: trgovi, ulice, prospekti, mostovi – predstavljeni su kao paralelogrami, kvadrati, trouglovi, prave linije. To carstvo čistih geometrijskih formi zapravo gradi petrogradski kosmos Andreja Belog čineći novu tačku razumevanja gradskog prostora u odnosu na petrogradski mit.

Sasvim u skladu sa simbolističkom poetikom pisca, grad je podeljen na centar i periferiju. Centar čine reprezentativna imperatorska zdanja i Nevski prospekt, a periferija se sastoji od ostrva naspram Grada, simbolizujući nepokornu stihiju što se opire vlasti: spajaju ih (ili pak razdvajaju) čuveni petrogradski mostovi. Ako u osnovi petrogradskog mita leži stihijnost i vodoplavnost re-

ke Neve, kod Andreja Belog Neva je zapravo granica koja deli grad na dva tipa prostora.

Radnja romana smeštena je u jesen godine 1905, u vreme previranja ruske društvene stvarnosti, kao uvertira za docniju Oktobarsku revoluciju. Tradicionalna, realistička forma romana kod Belog je rastočena, a radnja smeštena u suludo, halucinantno vreme petrogradske oktobarske jeseni. Mladi Nikolaj Apolonovič Ableuhov, po nalogu terorističke, revolucionarne organizacije, sprema atentat na svog oca Apolona Apolonoviča Ableuhova, senatora, krutog carskog birokratu, tako što će u njegovu radnu sobu, u kutiji za sardine, postaviti bombu. U tom kratkom vremenu, grad živo pulsira, s neprekidnim tokom užurbane ljudske gomile. U žaru slućenog i rađajućeg revolucionarnog zanosa, mešaju se svest i podsvest likova. Mladi Nikolaj Apolonovič, jedna verzija čoveka iz podzemlja Dostojevskog, neurotičan je i nesiguran mladić koji prihvata ideje revolucije kao zavodljivu igru. I on sâm, i čitalac romana, do kraja čekaju da bomba eksplodira. To će se i dogoditi, a senator Ableuhov ostaće nepovređen. Zabludelog sina šalju u inostranstvo, a njegov otac i majka odlaze u idilični život na selu.

Ako je za senatora Ableuhova „neznanac” sa ostrva, jedan od terorista – Dudkin, zapravo nosilac destruktivnog demonskog načela koje preti da razori strogu geometriju grada, za toga „neznanca” upravo je imperatorski, simetrični Petrograd oličenje zla i objekat mržnje. Ostrva su zapravo granica između dva sveta: ostrvski žitelji kao da zapravo ne pripadaju niti jednom od njih. A stanovnici imperatorskog jezgra (na primer Apolon Apolonovič Ableuhov) statični su i ne prelaze preko graničnih petrogradskih mostova. Međutim, stanovnici ostrva neprekidno narušavaju statičnost i pravilnost veličanstvenoga grada. I u toj tački sukoba između monarhističkog načela i carskog birokratizma, s jedne strane, i živog žarišta bunta i otpora zaraženih kužnom peterburškom maglom, s druge strane, koncentriše se početak revolucionarne

ideje iz 1905. godine, koja pak samo diskretno iskri u pozadini zbivanja.

A sâm grad deluje kao živ čovek, junak koji ima svoje nazore, navike, emocije i karakter. Peterburg kao da je umrtvljen grad čija impozantna zdanja čitalac vidi isključivo u mračnim, sfumato tonovima. Petrov grad ne izaziva ushićenje jer se u čitaočevom vidnom polju javlja u magli i sivilu, orošen zavesama jesenje kiše. „U njegovom romanu se oseća da gradovi, koji su delo ruku čovekovih i njegovog uma, plod njegove fantazije i stvaralačkih poriva, na svoj način utiču na formiranje ljudi koji žive u njima.”<sup>2</sup>

Lajtmotiv romana je vodena stihija i velike užurbane gomi le ljudi koje u obličju senki prolaze pravolinijskim Nevskim prospektom, glavnim bulevarom grada. Na toj arteriji koja se proteže celim prostorom grada, ispresecanoj kanalima Severne Venecije, događaji teku mehanički, ne zaustavljajući se, ali i ne narušavajući nepokretnost grada.

Piščeva namera nije bila da verodostojno i precizno opiše Petrograd, već da kroz fantaziju i snatrenje ukaže na „igre mozga”, jer, veruje pisac koji je učio od Kanta, Štajnera, Ničea i Šopenhauera, svet je samo privid, zapravo samo igra ljudskog mozga.

Roman *Petrograd* Andreja Belog, sastavljen od isprekidanih niti događaja, suptilno ocrtava jedan nesumnjivo važan i dalekosežan trenutak ruske istorije. Pisac je „u samom gradu Petrogradu i njegovim mrtvim zdanjima i pravolinijskim ulicama umeo da oseti njihov vlastiti izraz ponekad užasa, ponekad sete, ponekad trivijalnosti, svojevrsnu mimiku u nepomičnosti arhitektonskih oblika”.<sup>3</sup>

---

<sup>2</sup> Mila Stojnić, „Petrograd Andreja Belog”, u: *Petrograd*, Nolit, Beograd, 1962, str. 17.

<sup>3</sup> Isto.

Roman *Petrograd* Andreja Belog spada u same vrhove ruske, pa i svetske književnosti, a svakako je jedan od najboljih romana 20. veka. Još pre Džojlsa i njegovog *Uliksa*, Beli je razaranjem arhitektonike oblika klasičnog romana, fragmentiranjem forme, koncentrisanjem radnje u kratak vremenski tesnac, uvođenjem različitih stilskih, jezičkih i strukturnih inovacija, bio anticipator modernog romana. Eksperiment na planu jezika, sa uvođenjem starih jezičkih oblika u povest o Gradu, *Petrograd* Belog simbolički je izraz, „opelo jednom vremenu i himna vanvremenu, i elegija autorova za prošlošću”.<sup>4</sup>

Stoga, i danas, čitav vek od nastanka, roman *Petrograd* čita se kao svojevrsno otkriće nove forme za univerzalne sadržaje: on i dalje svetli u sazvežđu blistave svetske književne galaksije.

Žaneta Đukić Perišić

---

<sup>4</sup> Isto, str. 18.